

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

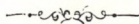
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TISVILDE.

VEJLEDER FOR DE BESØGENDE

AF

VALDEMAR SEEGER.

HILLERØD.

ANDERSEN & SCHOUS FORLAG.

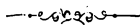
1896.

TISVILDE.

VEJLEDER FOR DE BESØGENDE

AF

VALDEMAR SEEGER.

HILLERØD.

ANDERSEN & SCHOUS FORLAG.

1896.

Nærværende lille Bog er for en stor Del udarbejdet paa Grundlag af mundtlige Efterretninger, som Egnens Beboere velvilligt og med stor Elskværdighed har stillet til min Raadighed. — Takket være disse Efterretninger er det mulig lykkedes at redde fra Glemsel et og andet, som ikke hidtil har været trykt.

En særlig Tak skylder jeg Hr. Gartner N. Pedersen i Fredensborg, der med sit paa et grundigt Studium af sin Fødeegns Historie hvilende Kendskab, har meddelt mig mange værdifulde Oplysninger bl. a. om Tibirke Kirke.

Fredensborg, Juni 1896.

Forfatteren.

I.

I det nordøstlige Sjælland mellem Arresø og Kattegat findes en Egn, som, ikke blot ved sin storladne Natur, men ogsaa ved den næsten fænomenale Maade, paa hvilken dens Landskaber, der i et og alt afviger fra det øvrige Sjællands, ere fremstaaede, samt endelig og ikke mindst takket være dens utallige Oldtidsminder, har Krav paa Turisternes Interesse. Det er Tibirke Sogn.

Den Rejsende, som fra Helsingør kører mod vest gennem Skærbøl til Ramløse eller mod nord-vest forbi Aagerup og Taagerup, lægger snart Mærke til, at Jordene bliver magrere og magrere, indtil de tilsidst hæver sig i et Højdedrag, paa hvis mægtige Bakker kun den nøjsomme Lyngplante kan trives. Dette Højdedrag, bag hvilket en af Danmarks største og mærkeligste Skove breder sig, kaldes Tibirke Bakker.

Foran og bag disse Bakker hæver sig Kæmpehøj ved Kæmpehøj, Vidnesbyrd om at denne Egn maa have spillet en betydelig Rolle i Oldtiden. Ogsaa Egnens Navn minder om Oldtiden. Ganske vidst fortæller et Sagn, som endnu lever i Folkemunde, at en mægtig Havtyr hidlokket af Laxmands Køer, som græssede paa Engdraget ved Asserbo, steg op fra Havet og med sine vældige Horn hvirvlede Sandet i

Vejret, saa det som tunge Skyer, hvis fine, skarpe Udladninger dækkede Borg og Hytte, drev hen over Egnen. Tisvilde betyder efter denne Forklaring Tyr's Vælde.

Denne Forklaring af Navnets Oprindelse er imidlertid næppe rigtig. Langt snarere skriver Navnet sig fra Guden Tir.*) Navnet Tisvilde er vistnok afledet af Tirs Væld (Kildevæld) og Navnet Tibirke af Tirs Birke (Birkelund). -- At vore Forfædre her paa denne Egn har ført en haard Kamp mod Naturen saaledes som vore Forfædre i Rokokotiden er næppe sandsynligt. Kysten ved Tisvilde skifter endnu i vore Dage jævnlig Form, og Kystformationen har i Fortiden været en hel anden end nu.

Over den Grund, hvor en Del af Tisvilde Hegn og Asserbo Plantage samt de tilstødende lavtliggende Overdrev ligger i vore Dage, bredte sig dengang en stor Havbugt, og Flyvesandet kendtes ikke. --

Uden at ane denne farlige Fjendes Nærhed byggede man Byerne Tibirke og Toelt, ja man fandt endogsaa Egnen god nok til her at opføre en adelig Borg, Asserbo. Denne Borg har tilhørt Biskop Absalon, der overlod den til Bolig for nogle Kartheusermunke, som i sidste Halvdel af det tolvte Aarhundrede indkaldtes fra Frankrig. Senere overdroges den til Sorø Kloster, fra hvilket den i Aarene 1446--50 kom i

*) Tyr.

Familien Oxes og derefter Laxmands Eje. Aar 1560 erhvervedes Borgen for Kronen.)*

Ligesom man efter Reformationens Indførelse ivrede for at fjerne alt, hvad der mindede om Katolicismen og bl. a. gjorde sig skyldig i den Vandalisme at overstryge Freskomalerierne med Kalk, saaledes har man sikkert ogsaa efter Kristendommens Indførelse i sin Iver for at kristne Landet tilintetgjort saa meget som muligt af, hvad der vidnede om Hedenskabet. Tibrke Kirke, der hører til de ældste i Amtet, ja som — meget tyder derpaa — maaske er den første Stenkirke, der er bygget i det nordøstlige Sjælland, synes saaledes efter sin Form og sin Beliggenhed at være opført over et af Oldtidens Offersteder. — Hvor Tirs Væld har ligget vides ikke, men det er meget sandsynligt, at det er den nuværende Helene Kilde, og at den katolske Gejstlighed, der har opfundet Helene-Sagnet, netop har knyttet Sagnet til den Kilde, som ved sit Navn mindede om Hedenskabet.

Blandt de hellige Kilder her i Landet har Helene Kilde altid indtaget den mest fremragende Plads. Tusinder af Lidende have valfartet milelange Veje for at læske sig af dens Væld og tilbringe Natten paa Helene Grav. Der kan vel tvistes om, hvorvidt Munkene har haft For-

*) Med Hensyn til Borgens Historie henvises iøvrigt til et Skrift om Asserbo og Søborg af Wegner.

staaelsen af, at de naturlige Forhold, Sø- og Skovluften, ved Tisvilde kunde have en helbredende Indflydelse paa mange Sygdomme, men næppe om at disse Forhold i Forbindelse med Troen paa Kilden har gjort „Mirakler“.

Hvornaar Sandet ved Tisvilde er begyndt at flyve kan ikke siges med Bestemthed, men efterhaanden som Kattegat har bortskaaret stadig større og større Strækninger af Kysten, maa Sandet have løsnet sig, og der maa saa af og til været opstaaet en mindre Sandflugt.

Det anføres nogle Steder, at Sandflugten hærgede Egnen i Midten af det syttende Aarhundrede, men den store Sandflugt, som lagde hele Egnen øde, har vistnok først fundet Sted i Begyndelsen af det attende Aarhundrede. Under en nordvestlig Storm brødes Brinken, store Sandmasser hævede sig i Vejret, drev ind over Land, og tvang Bonden til rædselsslagen at flygte fra sin Gaard. I stadig tættere og tungere Masser lagde det fine Sand sig om Huse og Gaarde, indtil det tilsidst under sine høje Banker havde begravet Byerne Toelt og Tibirke, truet Kirken og dækket Asserbo Slot, der allerede dengang var hærget af Ildsvaade og forvandlet til Ruin.

Her saae det ilde vd for nogle

Tider siden

Med Sand var Alting skivlt og

Faren var ei liden

Sandbierge voxte op fløy frem
 Naar Vinden kom
 Og dref saa mangen Een fra Hvvs
 Og Eiendom

hedder det i Indskriften paa Sandflugtsmonu-
 mentet.

Det blev Kong Frederik IV, som satte sig
 et smukt Minde ved, som det hedder i Indskrif-
 ten „Til Landets Gavn og Bedste“, at lade gribe
 „Værket an med Vogne, Folk og Heste“, og at
 lade „saa vidt man kom, den løse Grund besaa,
 at der hvor Intet var opvoxer Græs og Straa.“

Det var en Tysker ved Navn Johan Ulrich
 Røhl, hvis Genialitet og Energi det skyldes, at
 det efter en Snes Aars Forløb lykkedes at dæmpe
 Flyvesandet.

Det Værk, denne Mand har udført i Tis-
 vildeegnen i Begyndelsen af forrige Aarhundrede,
 er et lignende, som det Oberst Dalgas i vore
 Dage har udført paa den jyske Hede, kun har
 Røhl under sit Arbejde paa at frembringe en
 Kultur paa denne „levende Grund“ haft endnu
 større Vanskeligheder at kæmpe mod end Dal-
 gas paa Heden.

For Almuen kom denne tyske „Troldmand“,
 hvem den enfoldige Bonde saa Dag for Dag vin-
 de nyt Land tilbage fra den barske Natur, snart
 til at staa i et overnaturligt Lys.

Alle vidste at Røhl kunde gøre Mirakler,
 det hed sig, at hvor hans Hest traadte, der

voksende Græsset frem, og endnu i vore Dage lever om hans overnaturlige Evner en Fortælling, som gennem mange Slægtled er gaaet fra Mund til Mund. Naar der var Ildbrand paa Egnen — hedder det — behøvede Inspektøren blot at vise sig paa sin hvide Hest og ride et Par Gange rundt om det brændende Hus, saa sluktes Flammerne øjeblikkelig.

I Tibirke Kirke havde Røhl og hans Familie deres egen lukkede Stol. Den er takket være en Privatmands Kærlighed til sin Fødeegns Fortidslevninger bleven opbevaret og restaureret og bærer følgende Inskription:

„Her Ordets Frugter høstis
 For Inspecteurs Hus
 At de deraf kand trøstis
 Trotz Sathans Vold og Knuus.“

Røhl havde sin Bopæl i Tisvilde Bys sydlige Del i en anseelig Bygning med Tegltag. I Bygningen fandtes en meget stor Sal og Sølvservice til 12 Personer. Salen og Servicet benyttedes naar Kongefamilien gæstede Egnen. Bygningen brændte i Slutningen af forrige Aarhundrede. Ilden opstod ved Uagtsomhed under Hørbrydning. I Stedet for denne gamle Inspektørbolig opførtes Skovridergaarden „Karls Minde“ nordlig i Byen, som antagelig har faaet Navn efter Skovrideren Karl Vilhelm Schrøder, der var en meget anset Mand, som gjerne, naar han viste sig paa Egnen, kørte med 4 Heste.

Den Kultur, til hvilken Johan Ulrich Røhl

med sin Fyr- og Granplantning lagde de første Spirer, har lige op til vore Dage bredt sig mere og mere og har, som foran sagt, udviklet sig til en af Danmarks mærkeligste Skove.

Tisvilde Hegn strækker sig i vore Dage over et Areal af langt over 2700 Tdr. Land foruden det nye tilplantede Melby og Tollerup Overdrev (Asserbo Plantage), der udgør c. 1200 Td. Land.

Og hvilket mærkværdigt Liv har der saa ikke udviklet sig i denne Skov!

Den fattige Gran og Fyr har banet Vejen for tusinder af Vækster, frodige Løvtræer ere skudte i Vejret over den lyngklædte Skovbund, og botaniske Sjældenheder som Slyngplanten *Linnæa borealis* og alle 7 *Pyrola*-arter groer yppigt over Fortidens store Sandmark.

Med Planterne kom ogsaa Livsbetingelserne for Dyrene, og Dyrene selv. Der er næppe noget Sted i Danmark, hvor der findes en Insektverden, som kan maale sig med Insektverdenen i Tisvilde Hegn.

Tusinder af smaa Skabninger kryber, flyver, surrer og summer, hvor end den Rejsende sætter sin Fod i Hegnet.

I denne Insektverden har Hegnet faaet sin farligste Fjende. Mangfoldige Billearter søger i vore Dage at nedbryde to hundrede Aars Arbejde ved at gnave og bore sig ind i Træernes Bark, i Topskud og Naale. Forst-

raad Bang, der i Spidsen for en Stab af dygtige Forstmænd i vore Dage vaager over Hegnet, kæmper en haard Kamp mod disse smaa brogede Nedbrydere.

For Botanikeren og Zoologen er Tisvilde Hegn et stort Studerekammer, mod hvilket disse Videnskabsmænd jævnlig styrer deres Skridt, men ogsaa Kunstnere finder i denne herlige og ejendommelige Natur jævnlig Motiver, der rigeligt lønner de lange Vandringers Besvær.

Den Besøgende, som uden videnskabeligt Øjemed gæster Tisvilde Hegn, vil af dens brogede Dyreliv ikke føle sig mindre tiltalt end Videnskabsmanden. Hvert Øjeblik farer en Raabuk i Vejret og sætter gøende ind i Skoven, hvert Nu jager en Hare over Vejen og dukker sig i det høje Lyng, og næsten alle Danmarks Sangfuglearter bygger i Hegnets mangfoldige Løvtræer. Af zoologiske Sjældenheder, som ere skudte eller sete i Hegnet, kan nævnes den store Hornugle, Polarræven og den hvide Raabuk.

Det er let forstaaeligt, at en Egn med saa mange Oldtidsminder som Tisvilde i høj Grad maatte lægge Beslag paa Kong Frederik VII's Interesse, og at denne Konge i Haab om at finde Oldsager 1849 begav sig herop for personlig at lede Udgravningen af det gamle Asserbo Slot. Kongen boede i et Telt tæt ved Ruinen; Grevinde Danner, der deltog i Turen, boede i Skovfogedstedet „Slotsportus“. —

Fra Frederik VII's Ophold ved Asserbo er der opbevaret en Del Anekdoter. En af disse skal genfortællendes her: En Dag, da Kongen med sit Følge spiste i det Fri, fik han pludselig Øje paa en Skovløber, der stod et kort Stykke fra det kongelige Taffel. Det var varmt, og Kongen der havde spist og drukket, følte Trang til at glæde den fattige Skovløber. Han sagde derfor til en af sine Tjenere: „Giv den Skovfoged en Flaske Vin!“

Skovløberen, der opfangede Replikken, svarede resolut: „Takker for Udnævnelsen, Deres Majestæt!“

Kongen lo, og kort Tid efter stod Mandens Udnævnelse til Skovfoged i Bladene.

Kongens Udgravninger bragte ikke store Resultater. Man fik afdækket den indre bro-lagte Gaard og Hjulsporet ved Indkørslen, fik udgravet en Granittrappe og et Par Kælderrum, men de forventede Brugsgenstande fra Oldtiden udeblev stadigt. Alt, hvad der fandtes, var ifølge Wegner nogle Brudstykker af en Ovn, en Hammer og en Jernstang fra et blyindfattet Vindu.*)

Under Sandet i et af Kælderrummene fandt nogle Arbejdere en stor Jernstang, og Forbav-selsen er sikkert bleven stor, da det viste sig, at heller ikke dette Redskab var en Oldtidslev-

*) Disse Sager indlemmede Kongen i sin private Samling; de gik tabt ved Frederiksborgbranden.

ning, men en ganske almindelig Brækstang fra vort Aarhundrede.

Hvorledes denne Brækstang var kommet ned under Sandet i Kælderen fik Kongen næppe at vide, men dermed havde det følgende Sammenhæng:

Forinden Kong Frederik VII foretog Udgravningen ved Asserbo, var det meget almindeligt, at Egnens Folk til deres Nybygninger uden videre hentede Materialier fra Asserbo. En Mand, der havde Brug for nogle store Granitsten, som han havde set ved Asserbo, besluttede at hente disse, men under Arbejdet med at løfte dem, gled Stangen fra ham og forsvandt til hans store Forbavselse i Dybet. Af den ene af de afdækkede Kældernedgange fandtes ved Udgravningen kun det nederste Trin, de øvrige ligger endnu den Dag i Dag i en Gaard i Tisvilde.

I Forbindelse hermed bør det nævnes, at man ved nye Udgravninger, der ved privat Initiativ i 1878 foretoges i Nærheden af Tibirke Kirke, gjorde et meget interessant Fund. Man fandt nemlig nogle mærkelige Mursten, formede omtrent som et Landsespyd. Disse Stenes øverste Flader ere meget slidte. Saavel dette som den Maade, paa hvilken de laa, tydede paa, at de havde dannet Gulvet i en af Tibirkes Gaarde.

At der har været et saa fint Gulv i en Bondegaard i Tibirke er mærkeligt; der er kun

en Forklaring, nemlig den, at Stenene engang maa have været anvendte til et Stengulv paa Asserbo, og at de herfra ere førte til Tibirke.

Gravninger i 1886 ved Tibirke Kirke har iøvrigt ført til ret overraskende Resultater.

Nogle Arbejdere, der vare beskæftigede med at grave Huller til Granplantninger, stødte paa Mursten. Man gravede videre og fandt en velbevaret Bagerovn. I Bunden af Ovnens fandtes endnu et Stykke Staal, som dens overtroiske Ejer rimeligvis havde anbragt for at skærme sit Hus mod onde Aander. I Nærheden af Ovnens fandtes sønderslaaede Lerkrukker o. l.

Tæt ved det Sted, hvor denne Ovn fandtes, staar et Æbletræ, der tilsyneladende er sammensat af en Mængde Stammer, som alle samles i et fælles Udgangspunkt under Jordsmonnet. Man har troet, at dette Æbletræ var en botanisk Mærkværdighed, ja det har endogsaa været afbildet og beskrevet som saadan i et naturvidenskabeligt Tidsskrift. Træet er dog ikke noget botanisk Fænomen. Hele Mærkværdigheden ved det er, at dets Stamme er begravet under Sandet. Det, der nu tilsyneladende udgør dets mange Stammer, er i Virkeligheden Træets Grene.

Ved fortsatte Gravninger har man fundet Jernbeslag o. l., kort sagt, det kan betragtes som fuldstændig konstateret, at den Del af Tisvilde Hegn, der ligger nærmest Tibirke Kirke, vokser ovenover den gamle Tibirke By.

Lignende Fund, som de ovenfor nævnte,

har man gjort i Hegnets østlige Del, hvor Byen Toelt har ligget.

Tibirke Kirke hører, som før sagt, til de ældste Kirker i Amtet. Dens ældste Del er antagelig bygget i Slutningen af det ellefte Aarhundrede.

Udenfor Sognefogedboligen i Tisvilde By staar den Dag i Dag en stor Jernblok, „Stokken“ kaldes den af Almuen. I denne Blok ofrede i Fortiden de Syge, som havde besøgt Helene Kilde og Grav. Det var sikkert ikke saa smaa Midler der paa denne Maade samledes sammen. Om disse Midlers Anvendelse fortalte et Vers, der var anbragt i et Træskur, som i ældre Tider omgav Blokken, følgende:

„Dit Hjerte glemme ej at give Herren Ære.
Og hvad din Haand formaar til dette Sted at bære,
Af hvad Værdi det er, i Guld i Sølv i Penge
Deraf faar Kirken sit, og Resten de som trænge.“

Tidens Tand var saa ironisk at udslette de tre sidste Ord af dette Vers; men selv om Kirken maaske alligevel ikke har faaet det altsammen, kan man dog godt være sikker paa at den har faaet Broderparten. Det er rimeligt, at disse Penge særlig er kommet Vejby og Tibirke Kirker tilgode, og at Tibirke Kirke skylder disse Penge sine to store Udvidelser. Den første maa have fundet Sted c. 1250, paa hvilket Tidspunkt man til den ældste Bygning føjede det ejendommelige store Kor, som desværre er

blevet overkalket og derved har mistet sit oprindelige Udseende.

Man har øjensynligt bygget Koret i den Hensigt senere at fortsætte i samme Stil indtil hele Kirken var ombygget; men da man hundrede Aar senere igen tog fat paa Byggeriet, har man manglet Forstaaelsen heraf. Man føjede da en betydelig tarveligere Bygning til den gamle Kirkes vestlige Parti. Taarnet og Vaabehuset byggedes c. 1450. Murværket i Taarnets østlige Kamgavl er ejendommeligt. Over Hvælvingerne i Skibet findes Ornamentter om flere Vinduer. Døbefonden skriver sig fra Kirkens ældste Tid. Det er en vældig Granitkumme med seks raat udhugne ligearmede Kors. 1742 blev Kirkens Indre restaureret, og samtidig fik den det nuværende Alter og Prædikestol. Alterbilledet er en Kopi forestillende Nadveren; det omgives af Træramme i Rokøstil.

Det oprindelige Alter var en mægtig Rundbue af Egetræ med forgyldt Snitværk forestillende Kristi Fødsel, Korsfæstelse og Himmelfart. Dette Alter blev 1742 stillet op bag det ny Alter, og her henstod det til omtrent 1868, da det fjernedes af den daværende Bygningsinspektør. Hvor det nu er, vides ikke.

I samtlige Stolestader paa Mandssiden findes Bomærker over 14 Gaarde. Disse Bomærker skriver sig fra 1562. Degnestolen, der ved sin Udstyrelse adskiller sig fra de øvrige, skriver sig fra 1572. Den er mærket H MF og over

disse Bogstaver findes et Vaaben med en Træsko. Den første Stol paa Kvindesiden kaldtes Brudestolen. Den adskilte sig fra de øvrige derved, at der omkring dens Medaillon var indskaaret en Række Perler, og herunder i Løvværk samtlige Stolestaders Oprindelsesaar, saaledes: ANNO : D : MDLXII. Stolestaderne i Tibirke Kirke hører saaledes til vore Landsbykirkers ældste. Brudestolen er nu tildels fjernet.

Kalken bærer Aarstallet 1656. Den er skænket Kirken af Bonden Niels Hansen og Hustru Karen Jonasdatter Carisi.

Udskiftningen af den nuværende Tibirke By foretoges først 1837; den er saaledes en af de sidst udskiftede Byer i Danmark. Grunden til den sene Udskiftning skal have været den, at man overvejede, hvorvidt man skulde inddrage mere af de sandede Arealer, Tibirke Bakker, Øvrevang og Tibirke Lunde under Hegnet. Det skyldes den sene Udskiftning, at enkelte gamle i Tibirke barnefødte Folk mindes Fogdens „Kalden til Gadestævne“ ved det med Bomærker indridsede Byhorn.

II.

I den korte Vejledning, der i det følgende gives den Rejsende til at finde de vigtigste og kønneste Punkter i Tisvildeegnen, tages Tisvilde Lejes Badehotel til Udgangspunkt.

Badehotellet ligger et lille Stykke udenfor Tisvilde By paa nogle høje grønklædte Skrænter, der hæver sig over Kattegat. Den store, smukke Bygning kan ses i en vid Omkreds. Fra Badehotellet fører en Trappe ned til Tisvilde Leje, en Snes smaa venlige Fiskerhuse, der ligger ved Foden af Brinken. Fortsætter man Turen til Venstre gennem Lejet, er man lige ved en af Indgangene til Tisvilde Hegn. Hegnet omgives mod Nord af Tisvilde, mod Øst af Tibirke og Ramløse, mod Syd af Melby og Tollerup Overdrev og mod Vest af Kattegat. Det gennemskæres paa Kryds og Tværs af lange, snorlige Veje, af hvilke de smalle kaldes Afdelingslinier, medens de brede, der ere pløjede, kaldes Brandlinier.

Ved Hjælp af disse Linier, der gør det lidt vanskeligt for Folk at orientere sig, haaber man under en eventuel Brand at kunne begrænse Ilden. Brandfaren i Skoven er nemlig meget stor, og det er paa Grund heraf paa det strængeste forbudt at ryge, stryge Tændstikker e. l., naar man færdes i Hegnet. Det tør vel forventes, at Publikum vil have saa stor Re-

spekt for Hegnet, for det mægtige Værk, der her er udført, at Forbudet aldrig overtrædes.

Af egentlige Færdselsveje bør man mærke sig tre, nemlig Lejevejen, Tisvildevejen og Nordgadevejen.

Lejevejen tager sit Udspring ved Tisvilde Leje, holder sig i Begyndelsen tæt ved Stranden og slynger sig derpaa gennem Granplantning nedenfor nogle høje, beplantede Bakker, der kaldes Brunbjergbakkerne. Af og til skærer en Brandlinie Vejen; men man lader disse uænsede, og fortsætter Turen til man naar den yderste af Brunbjergbakkerne. Denne kaldes Brandtebjerg. Stedet er let kendeligt. Ved Foden af Brandtebjerg ligger nogle i militært Øjemed opkastede Jordvolde, og paa Toppen, der hegnes af et Rækværk af Birketræ, knejser en Flagstang. — Nedenfor Brandtebjerg strækker sig endelig Tisvildes mærkeligste Plantning, Strandsaaten, forkrøblede Fyr- og Grantræer, der her sammen med Lyng og Marehalm kæmper en haard Kamp for Tilværelsen. Man bør ikke forsømme at bestige Brandtebjerg ad den lille Sti, som løber langs Bakkens højre Side, thi Mage til den Udsigt, man har fra Brandtebjergs Top, skal man lede længe efter. — Man stiger atter ned og fortsætter Turen ad Lejevejen. Det er interessant at se, hvorledes den fattige Gran og Fyr efterhaanden, som man nu kommer dybere ind i Skoven,

viger først for Birken og senere for de frodigste Løvtræer.

Pludseligt — i Nærheden af et Højdepunkt paa hvilket Generalstabens Mærke findes — forgrener Lejevejen sig i tre Arme. Den til Højre førende Arm kaldes Stængehusvejen; den udmunder ved Skovløberhuset Stængehus ved Stranden, den Arm, der gaar i Flugt med Lejevejen, og altsaa danner denne Vejs Fortsættelse, strækker sig meget langt gennem Asserbo Plantage til en ud til Hovedlandevejen mellem Helsing og Frederiksværk løbende Sidevej. Har man kun kort Tid til sin Raadighed, bør man lade disse to Arme af Vejen uænsede, og følge den til Venstre løbende Arm, der fører til Skovfogedhuset, Slotsporthus og Asserbo Ruiner. Ruinerne hegnes af en tæt Plantning. Udenfor findes et Anlæg med Borde og Bænke, hvor Publikum kan nyde den medbragte Frokost eller andre Forfriskninger. I Anlægget staar en høj Kampesten. Paa en paa denne anbragt Marmortavle læses Ordene:

Til Minde om
Kong Frederik den VII
Fædrelands Værg
Friheds Volder
Folke Ven
Rejste Egnens Mænd og Qvinder
Denne Sten
1874. —

Ønsker man at bese Ruinen, maa man henvende sig til den i Slotsportus boende Skovfoged, hos hvem man erholder Nøglen til Ruinerne udleveret. Med Hensyn til Asserbos Historie og Udgravning henvises til Afsnit I. — I Hjertet af Tisvilde Hegn ligger en Række Kæmpehøje, fra hvilke man har herlige Udsigter, dels over Skoven, dels over Kattegat og Arresø. Man finder dem lettest, naar man enten følger den fra Brandtebjergs Top førende Brandlinie og drejer om ad den første Vej paa højre Haand, eller ogsaa drejer til Venstre ad en Vej, der løber fra Lejevejen tæt ved det før nævnte Højdepunkt med Generalstabsmærket. De vigtigste af disse Høje, der alle have ligget paa en lille Ø i den under Afsnit I omtalte Havbugt, ere Harehøjene, tre Kæmpehøje, der efter Sigende have faaet dette Navn af den Omstændighed, at de tilsammen danner et Harespor. Fra den højeste af Harehøjene haves en ubeskrivelig dejlig Udsigt. Denne Høj er bevokset med Enebær og Rosentjørne, og paa dens Top findes en Græsbenk. Et Stykke Nord for denne Høj findes Louisehøjen, opkaldt efter Grevinde Danner. Udsigten herfra er mere begrændset.

Følger man Lejevejen fra Asserbo til Lejet, bør man, naar man har passeret den første Brandlinie, dreje om ad den første Vej til Venstre. Man gaar en halv Snes Skridt henad denne Vej og er saa ved Bangshøj, opkaldt

efter Forstraad Bang. Fra Toppen af denne Høj, paa hvilken der findes en Træbænk, kan man ret overskue Hegnets forskelligartede Vegetation. Man bør heller ikke forsømme at besøge det mellem Bangshøj og Kattegat liggende Dalstrøg.

Den anden af de før nævnte Hovedveje kaldes Tisvildevejen. Den strækker sig fra Asserbo Ruiner til Tisvilde By. Ruinerne ligger lige midt imellem denne Vej og Lejevejen. Fra Tisvildevejen, omtrent midt imellem Asserbo og Tisvilde By løber en Sidevej til Skovløberstedet Hjortebjærg og Tibirke By. Denne Vej er angivet ved en Vejpæl, den eneste, der findes i Hegnet. Stedet, hvor Vejpælen staar, kaldes R u n d e e l l e.

Er man kommet ud af det hvide Led for Enden af Tisvildevejen, kan man enten gaa til Venstre tilbage til Badhotellet og Stranden, eller man kan dreje af til Højre og begive sig til Tisvilde By. I denne By bør man ikke forsømme at aflægge et Besøg i den interessante gamle Sognefogedgaard, hvis smaa bly-indfattede Vinduer vidner om dens Ælde. Tæt ved Tisvilde By indenfor Skovgærdet ligger Udsigtshøjen: „Frøbakke“. Paa en Høj et lille Stykke udenfor Byen staar det før omtalte S a n d-
flugts m o n u m e n t. Vil man bese det, maa man henvende sig i det lille Hus bagved Kjøbmandsstedet, hvor man hos den Mand, der vedligeholder Anlægget, mod en lille Drikkeskilling

erholder Nøglen udleveret. Sandflugtsmonumentet er en Obelisk af Sandsten, paa hvilken der paa dansk, latin og tysk gives en Beretning om Sandflugtens Dæmpning. Monumentet er ikke overdrevent smukt, men Monumenter turde ogsaa paa dette Sted være overflødigt; selve Tisvilde Hegn er et Mindesmærke, der til evig Tid vil vidne om Røhls daadrige Liv.

Har man beset Sandflugtsmonumentet bør man fortsætte Turen til Tibirke. I Byen henvender man sig til Klokkeren, som bor ved Gadekæret, og erholder her Adgang til at bese Tibirke Kirke.*)

Det lille Stykke Skov, som mod Øst skyder sig ud fra Hegnet, og hvori Kirken ligger, kaldes Lillevang, et Navn, som Stedet har haaret medens Byen endnu laa ved Kirken, længe før end Skoven plantedes.

Syd for dette findes det større og højere liggende Øvrevang.

Fra Tibirke Kirke fører endnu en Hovedvej gennem Hegnet. Den kaldes Nordgadevejen og udmunder ved Hovedlandevejen mellem Helsing og Frederiksværk ved den saakaldte Bækkebro, der gaar over Ramløse Aas**) Udløb i Arresø. Herfra kan man foretage en Afstikker til den lille, venlige Landsby, Ram-

*) Se under Afsnit I.

**) Ramløse Aa kaldtes forudm „Tovebæk“ og hørte med sine tilgrændsende Enge under Asserbo.

løse. Fra Nordgadevejen kan man ogsaa besøge Tibirke Bakker; hvis højeste Punkter benævnes Uglebakke (med Generalstabsmærke), derefter Langedrag, Løvdalsbjerg, Klammerhøj, Silkeborg, Hejredalsbakke og Degnebakke. Dalene mellem disse Højder kaldes Rugdal, Løvdal og Hejredal. Til det nævnte Højdedrag hører ogsaa Galgebjerg, der efter Frederik VII's Ophold ved Asserbo har faaet Navnet Frederikshøj. Denne Høj er beliggende et lille Stykke inde i Hegnet. De foran givne Oplysninger om Tisvilde Hegn, ere særligt beregnede paa dem, som kun har faa Dage til deres Raadighed. Bliver man længere Tid i Tisvilde, og har Lejlighed til at fordybe sig mere i Skoven, bør man foruden med nærværende Vejleder tillige forsyne sig med Generalstabens Kort over Hegnet.

Lader man Hegnet ligge uanset paa venstre Haand, og fra Badehotellet følger Stranden til Højre, enten langs Strandkanten, hvorfra man endnu har Lejlighed til at se, hvorledes Havet i stormfuldt Vejr bortslikker store Strækninger af Kysten, eller over den grønklædte Brink kommer man efter et Kvarters Gang til Helene Kilde.

Helene-Sagnet er, som forhen sagt, af katolsk Oprindelse. Det fortælles paa forskjellig Maade. Den mest almindelige Gengivelse er følgende:

Helene var en gudfrygtig Kvinde, der levede ensomt ovre i en af Sverrigs Skove. Da hændte det, at hun blev overfaldet, mishandlet og dræbt af Røvere, som efter deres Misgerning kastede hendes Lig i Havet. Bølgerne turde ikke skjule hendes kyske Legeme, og saa skete der et Mirakel: Fra Havets Bund hævede sig en vældig Sten, i hvilken der dannedes Aftryk af hendes Legeme. Paa denne Sten førtes Helene over Havet til Kysten ved Tisvilde. Tililende Fiskere vilde føre hendes Lig op til Kirken, men de formaaede det ikke. Brinken var for stejl og utilgængelig. Da skete der nye Underer: Brinken brødes; der dannede sig en bred Kløft, som førte helt ned til Havet, og paa det Sted, hvor Fiskerne lagde den skønne Byrde, fremsprang en Kilde.*) Stenen, som bar hende over Havet, paaavises nogle Alen fra Land.

Da Fiskerne nu begav sig ind over Land med Liget, var der nogle blandt dem, som begyndte at tale uhøvisk om den unge, fromme Kvinde.

Det Ligfølge var ikke Helene værdigt; Baa- ren blev Fiskerne for tung, de maatte slippe deres Tag; og Baaren sank dybt ned i Jorden.

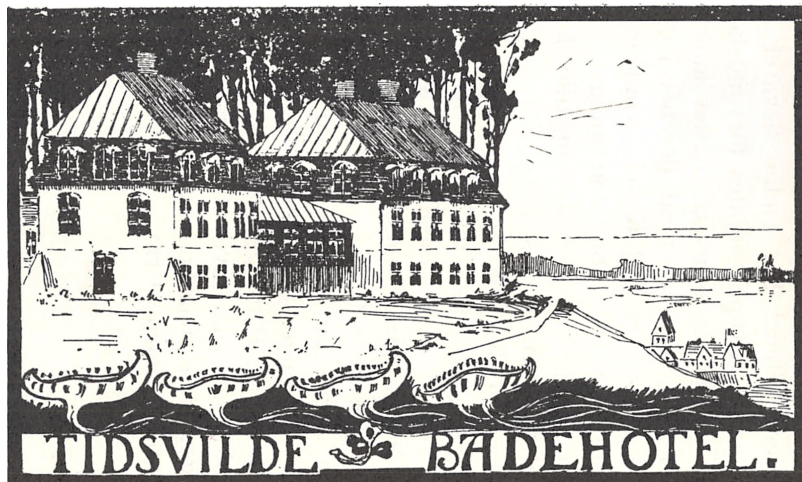
Det Sted, hvor dette skete, er Helene

*) Helene Kilde er i vore Dage omgivet af et Træskur. Som Regel er der en Kone dernede; er dette ikke Tilfældet, maa man henvende sig i et nærliggende Hus for at faa Adgang.

Grav, paa hvilken de Syge i Fortiden tilbragte Natten, efter at have drukket af Kilden.

Graven ligger et kort Stykke fra Kilden. Den er omgivet af en Plantning, og dækkes af store Sten. Stedet har endnu bevaret Navnet Kapelvænget. (Kapel udtales forvandsket som Kabel). Dette, og forøvrigt ogsaa andre Omstændigheder, tyder paa, at der her i den katolske Tid har ligget et Kapel. Omkring Graven findes en Stensætning, som muligvis angiver dette Kapels Form. Man kan opstille den Gissning, at Almuen straks efter Reformationens Indførelse har følt sig forarget over, at man forgreb sig paa deres Helligdom, og krænkede Helene ved at nedbryde Kapellet over hendes Grav. Muligt har Almuen da bygget Stengærdet over Kapellets Grund.

For nogle Aar siden fandt en Mand under Stenene en sønderslaact Stentavle prydet med Helgenbilleder. Denne Tavle, som desværre er forsvundet, har rimeligvis været en af Kapellets Prydelser, eller maaske endog den oprindelige Ligsten over Helene Grav.

Tisvilde Badehotel er opført i Aaret 1895—96 i Empirestil efter Tegning af Arkitekt V. Holck. Hotellet maa siges at have afhjulpet et virkeligt Savn, ligesom det ogsaa hovedsageligt skyldes dette, at Fremmedbesøget paa denne tidligere lidet kendte Egn i de senere Aar er steget betydeligt.

Der haves Dagvognsforbindelse med Hotellet og Kagerup Station, og Forbindelse vil yderligere blive lettet, naar de to under Bygning værende Baner, nemlig Frederiksværkbanen og Helsingebanen, til Foraaret tages i Brug.

Hotellet, der har en fortrinlig Restauration, en stor Række velmonterede Værelser, og som fører moderate Priser, anbefales paa det bedste.

Fotografisk genoptryk af pjecen »Tisvilde«,
udgivet af Andersens og Schous Forlag i Hillerød, 1896.
Trykt hos Nordlunde, Hillerød.
Genoptrykt hos Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri, 1986
i 1000 eksemplarer.
Papir: Tonet offset fra D.f.P.
ISBN 87-88319-06-7

VEJBY-TIBIRKE SELSKABET

Kildevejen 172, Holløse
3210 Vejby